

OŁOWNY (31) *ai*

Oba o jasne.

sg m N ołowny (4). \diamond *G* ołow(n)e(go) (1). \diamond [*I* ołownym.] \diamond *f N* ołowną (10), ołowna (1), ołow(n)a (3); \sim (*attrib*) -ą (9), -a (1); -ą : -a *Mącz* (7:1); \sim (*praed*) -ą (1). \diamond *A* ołowną (1). \diamond *n A* ołow(n)e (1). \diamond *pl N subst* ołow(n)e (4). \diamond *G* ołownych (1). \diamond *I m* ołow(n)e(mi) (1). *f* ołow(n)e(mi) (2), ołownymi (2); -ymi *SkarJedn*; -(e)mi : -ymi *BielSpr* (2:1).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVII w.; poza tym bez cytatu s.v. ołowiany.

Przymiotnik od „ółow”; plumbarius, plumbeus Mącz, Cn; plumbatus, plumbosus Cn (31) : Plumbeus, Ołowny. Mącz 306c.

a. *Będący ółowiem (1) : ponieważ [wody ciepliczne] bywają dofyć różné/ tedy wapienné/ wktórych gips/ ółowna przyładá/ rdzá/ álbo żelazna íftotá Oczko 23.*

b. *Zrobiony z ółowiu (18) : Sed fistulae plumbeae, Ołowne piščzeli yákie w orgániech. Mącz 129a, 306c; Y potymgo bez vžalenia bić ółownemi báfałyki/ y ktemu kopytami żeláznymi tárgác [...] kazał. SkarŻyw 188; Naprzod Krákov pošiniáły od ółownych dáchow [płacze Kochanowskiego] KlonŻal B4v.*

Przysłowie [cf OŁOWIANY a. Przysłowie]: Nufz cości íie to ich wyznánie podobá? (–) Zda íie być coś świátłego: ále wždy nie złoto/ ále tylko w półzwách złotych miecz ółowny. CzechRozm 20.

Zwrot: »nie mieć ółownego pieniądza« = nie mieć wcale pieniędzy (1): Cui homini hodie peculi numus non est plumbeus, Który człowiek nie ma ółownego pieniądzá ná wżiřtki řwey máyętnořcy. Mącz 286a.

Wyrażenia: »ółowna kula« = inaczej martiobarbulus, rodzaj broni żołnierzy rzymskich: krótki oszczep zakończony żelaznym ostrzem umocowanym za pomocą ółowiu; plumbata BartBydg, Mącz; glans, manobarbulus, pila plumbea Mącz [szyk 4:3] (7): BartBydg 117b; Glans etiam, Ołowny Báfałyk/ álbo kulá Mącz 146b, 208c, 306c; Tákże y íi drudzy mierno íiřkáli kulámi Ołownemi z ręku/ ktorzy íie temu dobrze ćwiczyli/ zwáli tákíe Marciobarbuli/ ták tęgo y miernie íiřkáli íż koniá zábił poćiřkiem y chłopá we zbroi w potkániu BielSpr 4v, 4, 11.

»ółowna kulka« = ciężarki trzymane w obu rękach, używane przez linoskoczków dla utrzymania równowagi (1): Halter, vel halteres Ołowna kulká álbo yábłuřzko które cy ktorzy táncuyá álbo ktorzy íie po powroziech puřzczáyą w ręku máyą áby ym w miáre przychođiřlá waga y skoki. Mącz 153a.

»ółowna pieczęć« = pieczęć papieska (1): Niořąc tedy do Ruři ieden lířt z iednoczenia Papięřki z ółownymy/ á drugi Cefarřki z złotjmi pieczęćiami [...] przez nieiáki czás Ruřkie te narody [...] do iednořci S. przywođiřł y náuczał. SkarJedn 321.

»ółowna wařka« = pion; amussis, libella, perpendiculum Mącz (3): Amussis, Liniał/ álbo/ Ołowna wařká. Mącz 8c, 192b, 289b.

[*W przen:*

Zwrot: peryfr. »ółownym płaszczykiem obuć« = zastrzelić: Ze go [wieprza myřliwiec] tylko ółownym płářczykiem obuie BielawMyřł D2.]

c. *Powstały, pochodzący z ółowiu (4) : Molybditis, Ołowny řzlák/ Ołowne řzimowiny/ brudy. Mącz 230b.*

Zestawienie: »biel ołowna« = *zasadowy węglan ołowiu otrzymany z ołowiu za pomocą octu winnego, blajwas; używany m.in. jako barwnik [szyk zmienny] (2): Blaywais/ iefł fárba biała z ołowu palona/ [...] Słufnie go Polacy iáko y Niemcy biel ołowną zową. SienLek Xxx4v, Xxx; [SienHerb E#].*

d. *Zawierający ołów, składający się z ołowiu (3) :*

W połączeniu szeregowym (1): Y będzieć wprawdzie wodá złota/ śrzebrna/ żelazna/ miedziana/ wapienna/ ołowna/ y iefłcze owych przyład co z fuzu tych krułzców idą Oczko 7.

Wyrażenie: »ruda ołowna« = *galaena, molybdaena Cn (2): Bo tu w tey ziemi fkárby nie pánuią drogie/ Iedno Rudy Ołowne/ á Zelázo írogie. BielSat L4v [idem] BielSjem 28.*

e. *Zajmujący się ołowiem (1) :* Plumbaria officina, Ołowná kramnicá álbo wárftát. *Mącz 306c.*

f. *Taki jak ołów (3) :*

α. *Koloru ołowiu (1) :*

Wyrażenie: »ołowna farba« (1): Plumbeus color, Ołowna fárba. *Mącz 306c.*

β. *Ciężki; przen: tępy, nieinteligentny (2) :*

W przeciwstawieniu: »ołowny ... żelazny« (1): Abowiem (yz tak mam mowić) w niktorych ludziach dowćipu ofłrość iefł ołowna/ á wniktorych żelazna. *KwiatKsiąż Lv.*

Szereg: »ołowny a tępy« (1): W ktorych tedy [ostrość dowćipu] ołowna á tępa iefł mało fię ku vczeniom godzi *KwiatKsiąż Lv.*

Synonimy: c. zest.: blajwas, ceruza.

Cf OŁOWIANY, OŁOWIASTY, OŁOWISTY, OŁOWOWY

LWil, KŁ